

Om Søren Kierkegaard

Fra det norske leksikon Aschehougs:

Søren Aabye Kierkegaard (1813-55), dansk filosofisk og religiøs forfatter, yngste sønn av en ullvarehandler, som ved sitt tungsinn og sin dybe religiøse karakter kom til å få stor innflytelse på sine evnerige barn.

Kierkegaard ble student 1830 og valgte teologien som studium etter farens ønske. Fra 1835 ble filosofi og skjønnlitteratur hans hovedinteresser. Han studerte middelalderlige sagn og tumlet med dikterplaner. Emnene er karakteristiske: Don Juan, Faust, Den evige jøde, skikkelser med dobbelt bunn i sinnet. Kierkegaards første skrift var "Af en endnu Levendes Papirer" (1838), et angrep på H.C. Andersen som romanforfatter. Samme år døde Kierkegaards far.

Fra nå av konsentrerte Kierkegaard seg om embetsstudiet, som han fullførte 1840. Året etter tok han den filosofiske magistergrad på avhandlingen "Om Begrebet Ironi". På den tid hendte det noe som satte dype spor i hans liv og litterære produksjon, idet han forlovet seg med en ung københavnsk dame, Regine Olsen, senere gift Schlegel. Ved hennes hjelp hadde han håpet å vinne noe av den umiddelbarhet han savnet så sårt; men hans syke sinn, hans altopplukkende refleksjon gjorde forholdet umulig.

Han besluttet seg da til å "arbeide henne fri" ved å spille likeglad og hjerterå bedrager, og fikk henne til å bryte med ham. Men Kierkegaard glemte aldri sin ungdomselskede. Forpint på sjel og legeme og forfulgt av hovedstadens sladder som stemplet ham som en hjerteløs eksperimentator i forholdet til den unge kvinne, rejste Kierkegaard til Berlin.

Da han kom tilbake, kastet han seg inn i en storslått litterær produksjon. I årene 1843-46 kom "Enten-Eller", "To opbyggelige Taler", "Frygt og Bæven", "Gjentagelsen", "Tre opbyggelige Taler", "Philosophiske Smuler", "Begrebet Angest", "Forord", "Fire opbyggelige Taler", "Stadier paa Livets Vej", "Tre Taler ved tænkte Leiligheder", "Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift" og "En literair Anmeldelse".

De fleste av disse verkene kom ut under forskjellige psevdonymer. I "Efterskrift" vedkjenner han seg forfatterskapet til de psevdonyme skriftene og forklarer nærmere deres plass i sin produksjon. Kierkegaard vil stille leseren overfor et valg mellom de forskjellige åndelige "stadier" dvs. livsanskuelser eller livsformer: den estetiske, den etiske og den religiøse. I "Enten-Eller" fører han fram representanter for de forskjellige livssyn for å kaste lys over forskjellen mellom det estetiske og det etiske. De tre stadier kan ikke kombineres; de utgjør et enten-eller. En overgang fra det ene til det andre innebærer et "sprang". Estetiker lever i nuet og finner livets mening i nytelsen. Etikeren ser sitt mål i et liv fylt av ansvar og pliktoppfyllelse. For den religiøse er det forholdet til Gud og evigheten som er det sentrale.

Overfor den hegelske skinnforsoning av tro og vitenskap hevdet Kierkegaard i "Philosophiske Smuler" og andre steder at troen og filosofien er inkommensurable størrelser. Troen er et sprang ut på de 70000 favners dyp. Kristendommen, det at "guden" ble menneske, er og blir et kors for tanken. Nettopp derfor må den troende klamre seg til det med lidenskapens styrke, og just i denne lidenskap ligger sannheten. Subjektiviteten er sannheten. Kierkegaards subjektivismen fører ham i "Frygt og Bæven" til å tale om en

suspensjon av det etiske, idet det etiske krever den enkeltes underordning under det almene, mens det religiøse representerer noe absolutt overordnet.

Slik trer Kierkegaard fram som en fiende av all intellektualistisk kristendomsoppfatning. Ethvert forsøk på systematisering av troen er ham en vederstyggelighet. Også overfor Grundtvigs sterke fremheving av den objektive kirketro stod Kierkegaard helt avvisende. I "Efterskrift" utvikler Kierkegaard sin eksistensfilosofi. Å eksistere som menneske er å være følelsesmessig helt engasjert i den livsform man har valgt. "Den eksistensielle tenker" er subjektivt engasjert, og sannheten for en slik tenker består i hans livsanskuelse, som er sann for den som har valgt den, fordi han med hele sitt vesen går inn for den.

Da han hadde gitt ut disse skrifter, tenkte Kierkegaard på å søke et prestekall i en ensom egn. Men da hendte det en liten ting som fikk stor betydning for ham og atter satte i gang en veldig produksjon.

Vittighetsbladet "Corsaren" gjorde hans person og forfatterskap til gjenstand for karikerende angrep, og Kierkegaards nervøse temperament led fryktelig ved slik å bli utlevert til latteren. Han kjente dette som sitt martyrium, og fra nå av blir martyriet, lidelsen, hans ledende tanke. Således i "Opbyggelige Taler i forskjellig Aand" (1847), "Kjerlighedens Gjerninger" (1847), "Christelige Taler" (1848), "Sygdommen til Døden" (1849), "Indøvelse i Christendom" (1850) "Om min Forfattervirksomhed" (1851).

Fra "Corsaren" vender han seg mot dagspressen i sin alminnelighet, mot "mengden", mot "kristenheten". En minnetale av H. Mattensen om biskop Mynster fikk Kierkegaard til atter å bryte tausheten 1854. Med glødende lidenskap kastet han seg i kampskriftet "Øjeblikket" over "kristenhetens kristendom" med den påstand at "kristenheten har avskaffet kristendommen" ved den løgn at "vi er kristne alle". Slik førtes Kierkegaard fra stille inderlighet ut i den voldsomste strid, en strid som tok hans siste krefter. Han har direkte og indirekte påvirket mange av vår litteraturs ypperste representanter.

I 1900-årene har interessen for Kierkegaard vært stadig stigende, særlig i Tyskland og Frankrike (jfr. Eksistensialisme), men også i Spania (jfr. Unamuno y Jugo), England og USA.

Hans "Samlede Værker" er utg. ved Drachmann, Heiberg, Lange (14 bd., 1901-06 og senere utg.), "S.K.s efterladte Papirer" ved Barfod og Gottsched (8. bd., 1872-Si); ved Heiberg og Kuhr (20 bd., 1909-48); "K.ske Papirer; Forlovelsen" ved R. Meyer (1904). - Litteratur: Fr. Petersen "S.K.s Cristendomsforkyndelse" (1877); H. Høffding, "S.K. som Filosof" (1892 og senere utg.); G.Brandes, "S.K." (1877); P.A. Rosenberg, "S.K." (1898); O.P. Monrad, "S.K.; sein Leben und seine Worke" (1909); C. Koch, "S.K." (2. utg., 1916); Chr. Schrempf, "S.K." (2 bd., 1927-28); Troels-Lund "Bakkehus og Solbjerg" (bd. 3, 1922); T. Bohlin, "S.K.s etiska åskådning" (1918); "S.K.; mannen og verket" (1939); H. Beyer, "S.K." (1925); P.A. Heiberg, "S.K.s religiøse Udvikling" (1925); Eduard Geismar, "S.K.; hans Livsudvikling og Forfattervirksomhed" (6 bd., 1926-28); Fr. Brandt, "Den unge S.K." (1929) og "S.K." (1955); Hj. Helweg, "S.K.; en psykiatrisk-psykologisk Studie" (1933); Johs. Hohlenberg, "S.K." (1940); Valborg Erichsen, "S.K.s betydning for norks åndsliv" (1923); Harald Beyer, "S.K. og Norge" (1924); R. Jolivet, "Les Doctrines existentialistes de Kierkegaard à J.-P. Sartre" (1948); F. Jor, "S.K.; den eksisterende tenker" (1954); Per Lønning, "Samtidighedens situation: en studie i S.K.s kristendomsforståelse" (1954).

Noen sentrale Søren Kierkegaard-sitater:

- **Augurerne smiler.** I "Øjeblikket" (1855) forteller Kierkegaard: "Da hedenskabet opløstes, levede der nogle præster, augurer kaldede. Om disse berettes, at den ene augur ikke kunde se paa den anden uden at smile." Kierkegaard anvender dette bilde på de lutherske præster, men bildet har han fra Cicero. Grunnen til augurenes smil skulle være den at deres spådomsvirksomhet var ren svindel som de ikke engang selv trodde på.
- **Paa 70 000 favne vand.** I "Stadier paa Livets Vej" (1845) sier Kierkegaard at "den troende ligger bestandigt paa dybet, har 70 000 favne vand under sig". Flere andre steder omtaler han "den religiøse modsigelsen å ligge på 70 000 f avner vann og dag være glad. Det ofte forekommende uttrykk "et sprang ut på 70 000 favner vann" forekommer ikke i Kierkegaards skrifter.
- **En ond samvittighed er dog istand til at gere livet interessant.** Sies i "Enten-Eller" (1843).
- **Erindringens kærlighed er den ene lykkelige,** sier Kierkegaard i "Gjentagelsen" (1843) og legger til: "har en forfatter sagt". Men denne forfatter er Kierkegaard selv; i "Enten-Eller" (1841) sier han, "Først erindringens kærlighed er lykkelig."
- **Genier ere som tordenvejr; de gaae mod vinden, forfærde menneskene, rense luften,** sier Kierkegaard i "Øjeblikket" (ar. 6, 1855).
- **Græder ikke, børnlille; det turde være løgn altsammen.** I "Øjeblikket" (nr. 6, 1855) forteller Kierkegaard om en svensk prest som, rystet ved synet av den virkning hans tale frembrakte på tilhørerne, søkte å berolige dem med ovenstående replikk.
- **Hjertets renhed er at ville eet,** sier Kierkegaard i "En literair Anmeldelse" (1846), og legger til: "som en apostel (Jacob) omtrent siger det".
- **Det gjælder om at finde den idee, for hvilken jeg vil leve og døe,** skrev Kierkegaard i et notat fra 1835, som på mange måter ble et vendepunkt i hans liv. I en senere bemerkning spør han: "Hvad er sandhed andet end leven for en idee"?
- **De levede af offerrøg og virak og kunne i en hast overfare hele verden** - slik karakteriserer Kierkegaard i sin dagbok 1839 politikerne; han sammenligner dem med demonene som kirkefedrene beskrev på denne måte.
- **Den store jordrystelse** er Kierkegaards betegnelse på det som skjedde da hans far som gjetergutt 1768 steg opp på en høyde og forbannet Gud. Kierkegaard mente dette var opprinnelsen til en forbannelse som lå over hans slekt.
- **Kristendommen er paradokset,** sier Kierkegaard i "Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift" (1846). Denne påstand henger sam men med at usandheden er subjektiviteten" (se nedenfor).
- **Kristendommen er slet ikke til,** sier Kierkegaard i "Øjeblikket" (nr. 6, 1855). Sitatet lyder i sin helhet: "Man kan ikke leve af ingenting. Det hører man saa ofte, især af præster. Og just præsterne gjøre dette kunststykke: Kristendommen et slet ikke til - dog lever de deraf ". Kierkegaard mente at kristendommen var umuliggjort i og med at den ble en stats sak, og ikke en sak for "hin enkelte".

Et annet sted sier Kierkegaard: "Naar alle er kristne, er eo ipso kristendommen ikke til."

- **Livet er en besk drikk som nytes dråpevis**, siteres oftest i denne form som en konsentrert gengivelse av Kierkegaard i "Enten- Eller" (1843): "Livet er blevet mig en besk drik, og dog skal den indtages som draaber, langsomt, tællende".
- **Mangen mann ble geni, ble helt, ble dikter, ved den pike han ikke fikk** - konsentrert gengivelse av hva Kierkegaard sier i et avsnitt av "Stadier paa Livets Vei" (1845).
- **Det er mængden, der skal gøre det**, lar Kierkegaard en øltapper si, som "udsolgte sit øl een skilling under indkøbsprisen og dog regnede paa vinding", i "Begrebet Angest" (1844).
- **Samtidighed med Kristus** ble av Kierkegaard oppstilt som et krav til kristne i "Indøvelse i Kristendom" (1850). Det Kierkegaard mener er at den kristne troende skal føle seg ett med "den fornødrede Jesus Kristus, et ringe menneske, født at en foragtet jomfru, hans fader en tømmermand".
- **Sandheden er subjektiviteten** stammer fra "Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift" (1846) hvor det bl.a. heter,. "I sit maksimum er dette 'hvorledes' uendelighedens lidenskab, og uendelighedens lidenskab er selve sandheden. Men uendelighedens lidenskab er netop subjektiviteten, og saaledes er subjektiviteten sandheden".
- **Sygdommen til døden** er tittelen på et verk Kierkegaard 1849 utgav under psevdonymet Anti-Cliniacus. Den henspiller på Johannes-evangeliets karakteristikk av Lasarus' tilstand etter han var død: "denne sykdom er ikke til døden". Det første avsnitt i Kierkegaards verk heter "Sygdommen til døden er fortvivlelsen".
- **Synden kom ind i verden ved en synd** forekommer i "Begrebet Angest" (1844). Slik formulert kan sitatet oppfattes som et paradoks, men Kierkegaard fortsetter: "Ved Adams første synd kom altsaa synden ind i verden ... Ganske skarpt og nøjagtigt udtrykt maa man sige, ved den første synd kom syndigheden ind i Adam".
- **Tangent til livets cirkel**. I sin dagbok fra 1849 omtaler Kierkegaard Kristus som en tangent til jorden, og han fortsetter: "Hvad er en tangent? Det er en linie, der berører cirkelen i eet eneste punkt. Men saaledes er ogsaa det absolute det punktuelle".
- **Troen begynner hvor tenkningen holder opp**. Ofte sitert i denne form, men det Kierkegaard sier i "Frygt og Bæven" (1843), som sitatet må stamme fra, er: " ... fordi troen netop begynder der, hvor tænkningen hører op".
- **Unntagelsen bekrefter regelen** - uttrykk som i Norden først synes brukt av Kierkegaard, bl.a. i "Stadier paa Livets Vei" (1845).
- **Den visdom, hvis hemmelighed er daarskab**, uttrykk brukt av Kierkegaard i "Frygt og Bæven" (1843).